

Jö

Under min tid som redaktör för denna tidskrift har jag fått ett stort antal mejl med bifogade solfläcksteckningar från något som heter *Ringvägen Solar Observatory*, vars föreståndare är Jörgen Blom, tillika *Chief Solar Observer* på stället ifråga. En del av detta material har faktiskt också publicerats i *Populär Astronomi*. Självfallet blir man därför lite nyfiken på vad som ligger bakom denna ovanliga verksamhet och ett besök på stället ter sig ofrånkomligt. Då visar det sig att adressen till Ringvägen Solar Observatory är Götgatan i Stockholm! Emellertid är Götgatan en tvärgata till Ringvägen (eller möjligtvis tvärsom) och observatoriet ligger verkligen på en balkong som vetter åt Ringvägen, inte så långt från Stockholms Folkobservatorium som också ligger på Söder. Så var det med den saken.

Det visar sig strax att Jörgen Bloms väg till astronomin i allmänhet och till hans nuvarande ansvarsfulla selsättning i synnerhet har varit minst sagt slingrig. Men vi låter honom berätta själv:

– Jag föddes för 73 år sedan i Shanghai i Kina av alla ställen på jorden. Orsaken var att min pappa jobbade på Tändsticksbolaget. Han var först stationerad i Kobe i Japan, men efter Ivar Kreugers död 1932 omorganiserades bolaget och han förflyttades strax före min och min tvillingsystems födelse till Kina. Mina fem första år framlevde jag därför i Shanghai, men jag har tyvärr endast fragmentariska minnen av detta. Därefter flyttade vi alla hem till Jönköping igen, men 1940 var det åter dags, vi tog tåget ner genom Europa till Genua där vi steg ombord på en båt som tog oss till Sydamerika och vi hamnade till slut i Bogotá i Colombia och där stannade jag i fem år till jag var tolv år gammal. Därifrån har jag naturligtvis en hel del minnen. Jag gick i amerikansk skola och lärde mig på så sätt engelska, och även lite spanska förstås, mest av tjänstefolket. Jag minns också att nätterna var mycket mörka, men jag har inget minne av att stjärnhimlen gjorde något starkare intryck på mig. Det borde den rimligtvis ha gjort, Bogotá ligger ju på

Björger Blom

– fläcktecknaren

höstens PROFIL

*Konstnären som blev journalist som blev amatörastronom som blev **Chief Solar Observer** på Ringvägen i Stockholm. De senare leden i denna utvecklingskedja kan dessutom skyllas på Julia, som råkade vara hund ... Så kan det gå!*

**av Björn Stenholm
(text och bild)**

2600 meters höjd och stjärnhimlen måste ha varit fantastisk, men det gjorde den av någon anledning inte.

– Väl hemma i Jönköping igen precis efter krigsslutet 1945 gick jag ett år på Högre allmänna läroverket där (vilket även var intervjuarens skola under några år, vi minns båda den gamle gymnastikläraren Folke Dahlström, Kapar'n kallad). Därefter hamnade jag på internatskola, Viggbyholmskolan i Täby, och där tillbringade jag fyra år. Mina bästa ämnen var teckning, svenska och engelska. Detta ledde till att jag sökte till Konstfack, jag ville alltså bli konstnär, och jag gick där i tre år och målade en hel del under den tiden. Men jag blev ändå inte konstnär, jag ändrade mig och tänkte istället på författarbanan. För att få skrivpraktik sökte jag journalistjobb. Det blev först en tid på högertidningen Aftonposten i Göteborg, sedan tillika högertidningen Smålands Allehanda i Jönköping. Därifrån blev jag värvad (sjanghajad? (red. anm.)) till Aftonbladet och blev en av dess landsortsredaktörer, som det hette, först i Örebro och

sedan åter i Jönköping. Jag minns särskilt att man affischerade i stan med min bild så att folk skulle veta vem jag var inför jobbstarten i Jönköping. Det kändes mycket underligt! Men sedan blev det Stockholm för mig, fortfarande på Aftonbladet förstås, och där stannade jag hela min yrkesverksamma tid, det blev sammanlagt 40 år på den tidningen fram till 1998 då jag gick i pension.

PA: Men inget av detta du nu har sagt tyder på någon vinkel mot astronomi eller naturvetenskap. Vad var det för typ av skrivande som du jobbade med på Aftonbladet?

– Allt utom sport och att skriva ledare! Rätt ofta skrev jag om vetenskap. Men i grunden kände jag att jag inte behärskade naturvetenskapen och matte var jag fullständigt värdelös på. Men i en artikelserie, jag tror det blev tjugo stycken, som jag höll på med intervjuade jag ett antal professorer under rubriken ”Hur är det egentligen, professorn?”. Det var mycket intressant och man kom i kontakt med de mest skiftande ämnen, ja till och med ämnen som jag inte ens trodde fanns. Då kom jag i kon-

takt med Per Olof Lindblad ute på Stockholms observatorium i Saltsjöbaden. Så det var ju ändå astronomi, minsann. Han erbjöd sig att visa mig dubbelrefraktorn som fanns därute. Men jag var inte speciellt intresserad. Men nu minns jag att en av professorerna jag intervjuade var Kerstin Fredga som faktiskt då specialiserade sig på solen. Jag får väl tacka henne idag för mitt solintresse.

” Då var jag sextio år fyllda och för första gången såg jag Saturnus ringar.

– Men under lång tid skrev jag ett kåseri i veckan, mest om familjen och hundarna. Och teverecensioner i massor. Man satt hemma på kvällarna och såg på teve, sedan skrev man en recension under ett par timmar och därefter ringde man in den till redaktionen. Då var det ganska sent på natten.

PA: Men uppenbarligen har du inte i ditt jobb haft någon särskild inriktning mot astronomi? Vad är det då som har gett dig den inriktning på din verksamhet som du har nu?

– Mitt egentliga astronomiintresse har kommit mycket sent, säger Jörgen. Som jag sa så var jag väldigt okunnig när det gällde naturvetenskap överhuvudtaget. Jag hade väl som många andra ett visst intresse av rymden. Science fiction läste jag. Den poetiske Bradbury, den ultrakonservative Heinlein och den makalöse Asimov. Men jag fattade inte hur det fungerade där uppe och jag trodde att det låg inte för mig att förstå. Det var för svårt, helt enkelt. Det var egentligen först mot slutet av 1980-talet, när jag redan var en mogen man, som intresset för astronomi började. Då läste jag en gång i Dagens Nyheter att Jupiter skulle vara synlig på himlen. Då köpte jag en vanlig kikare och tittade på Jupiter när jag var ute med hunden, min förra hund, alltså. Sen gick det en tid och hunden dog. Vi skaffade en ny hund, Julia fick hon heta. När hon var ett halvår så åkte vi till Väddö där vi hade hyrt en stuga för en månad, det var i juli 1991. En kväll i slutet av månaden när det hade börjat bli mörkt på kvällarna igen var jag ute med Julia. Himlen var alldeles klar och vi stod och tittade mot söder på de stjärnor som syntes där. Jag minns att jag blev så arg på mig själv för att jag kunde inte känna igen en enda

av dessa stjärnor! Detta ledde till att jag köpte Patrick Moores lilla bok *Stjärnhimlen*, på svenska, när jag kom tillbaka till stan. Där fanns teckningar på de viktigaste stjärnbilderna. Den läste jag noggrant och så gick jag ut med boken och kikaren och tittade på stjärnorna när jag var ute med hunden på kvällarna. Efter ett tag hade jag på så sätt lärt mig ett antal stjärnbilder och denna nya kunskap kunde jag sedan förmedla till andra hundägare som var ute med sina husdjur. Där ligger Orion, kunde jag då säga, och där ligger Stora hunden och Lilla hunden och det var dom såklart intresserade av i början, men sen tröttnade dom väldigt snart.

PA: Då kan man kanske säga att Julia har en tass med i spelet bakom ditt astronomiintresse och därmed i hela Ringvägen Solar Observatory med dess vittfamnande verksamhet?

– Det kan man absolut säga. Julia var min assistent på observatoriet.

Men för att fortsätta det historiska resonemanget så köpte jag några år senare, det var 1993, det lilla teleskopet, det som jag nu tecknar solfläckar med. Det var begagnat och kostade 1 000 kronor. Då var jag sextio och för första gången i mitt liv såg jag Saturnus' ringar, och det är den mest fantastiska upplevelse jag någonsin har haft. Det klart att jag visste att Saturnus' hade ringar, det hade man ju sett på bilder, men jag kunde inte drömma om att man kunde se dem så enkelt. Nästa år köpte jag ett lite större och dyrare teleskop, 102 mm, och det var också då som jag började teckna solfläckar. Med båda teleskopen följde en projektionsskärm som man kunde sätta bakom okularet för att projicera en bild av solen. Men jag använde bara det lilla eftersom jag var rädd för att skada det större. Utan att veta någonting egentligen började jag rita av solfläckarna. Så småningom lärde jag mig att man måste se till att solfläckarna rör sig parallellt med det papper som jag ritade på och andra sådana praktiska ting. Det höll jag på med i flera år.

– Men mot slutet av 1998 började jag fundera på att bygga en sollåda till det mindre teleskopet för att underlätta tecknandet. Efter flera veckors byggande kunde sollådan monteras på teleskopet och den 17 januari 1999 gjorde jag den första riktiga teckningen av solen, dvs. en större och mer detaljerad teckning. Sedan dess har jag gjort nästan 1 500 teckningar av solen, vilket blir omkring 200 teckningar per år. De senaste åren har jag gjort 250 teckningar om året, dvs. tecknat fläckar praktiskt taget varje dag solen har tittat fram. Jag har alltså underligt nog fått en hobby. Tidigare hade jag någon slags snobbprincip som gick ut på att någon hobby skulle man inte ha, det var bara nördigt, men den principen har jag fått överge. Man kan väl säga att jag numera går in för mitt solfläckstecknande på ett snarast maniskt sätt. Och visst kan man fråga sig vad detta tjänar

till. Å andra sidan, i och med att man går in för ett ämne så vidgas ämnet. Jag har blivit mer och mer insatt i astronomins historia. Och till och med jag som anser mig vara matematisk idiot har de sista fem-sex åren börjat förstå t.ex. Pythagoras' sats, som jag varit tvungen att sätta mig in i. Jag har till och med lyckats räkna fram den själv som om Pythagoras inte hade funnits ... Jag har aldrig tidigare haft modet att ägna mig åt något matematiskt, eftersom jag alltid ansett att jag aldrig skulle kunna förstå något i den vägen. Men tack vare den här matematiska hobbyn har jag tvingats att förstå saker. Och nu gör jag det. I viss mån. Sedan, när man började intressera sig för astronomihistoria och har lärt sig att fotografera och teckna solfläckar och har en aning om principerna och så småningom när man har blivit lärd principerna genom att läsa och experimentera, ja då börjar man ju förstå varför. Man börjar förstå hur dom, Galilei, Scheiner och Schwabe t.ex., gjorde för jag har gjort det själv. Det tycker jag är väldigt tillfredsställande.

PA: Jag misstänker att du har bott här i denna lägenhet hela tiden du har sysslat med solfläckstecknandet. Men när kan man säga att Ringvägen Solar Observatory grundades formellt?

– Man kan säga att det grundades i och med att jag gjorde min första riktiga solfläcksteckning den 17 januari 1999, som jag redan nämnde. Men namnet är egentligen en parodi på Mount Wilson Solar Observatory i Kalifornien. Där finns också en *chief solar observer*, Larry Webster, som jag har haft mejlkontakt med. Detta fick stå modell för mitt observatorium och jag blev då *chief (and only) solar observer*, eftersom jag själv gör allt här numera. Så länge Julia levde var hon en av medarbetarna, hon var ju alltid med, men sedan hon dog är jag ensam vid teleskopet. Min hustru, som skulle kunna vara delägare, har inget som helst intresse av min verksamhet. Men när Julia hade dött så skrev jag en dödsruna

med rubriken "Stjärnhunden Julia" i STAR:s (STAR = Stockholms amatörastronomer) medlemsblad, hon hade ju blivit hedersmedlem där. När vi hade möten, både styrelsemöten i föreningen och möten för allmänheten eller visningar av stjärnhimlen, så var hon alltid med. Hon brukade till exempel tigga godis av besökande barn.

Framgångsrikt. Eller så låg hon och sov i korridoren.

– Jag är stolt över att jag lyckats bygga min projektionslåda, men jag är lika stolt över mitt egna galileiska teleskop som jag konstruerade 1997 av två plaströr, ett +1 diopters glasönglas och okularet från en gammal teaterkikare. Förstoringen blir omkring 20 gånger, det vill säga precis lika mycket som Galileis teleskop när han upptäckte Jupiters månar i januari 1610. Jag visste då inget om optik. Att förstoringen blev 20 gånger var faktiskt en ren slump, länge trodde jag att förstoringen bara var 13 gånger. Men med mitt galileiska teleskop gjorde jag 50 observationer av Jupiter och planetens fyra stora månar under tre månader. Jodå, det gick utmärkt att se

Jupitermånarna i teleskopet. Men jag insåg att Galilei måste ha varit ett geni som bara på en vecka lyckades förstå att månarna gick runt Jupiter. Det skulle jag aldrig ha förstått.

– Jag har trots allt alltid varit intresserad av vetenskap. Just nu håller jag på och försöker skriva en grej om universums expansion med utgångspunkt från något som sägs i en känd film. Men om jag berättar mer nu så är jag rädd att någon annan snor idén. Så tänker alltid en journalist.

Studiet av solfläckar har alltså för STAR:s ende solobservatör lett till kunskap och iakttagelser av universums hela utveckling och struktur. Vad solfläckstecknandet ankommer utreder Jörgen Blom själv på följande sidor hur det går till. ♦

Jörgen Blom sitter i soffan, på väggarna hänger ett stort antal tavlor, en del målade av Jörgen själv i sin ungdom. Tavlan rakt över huvudet på honom är av hans hand, tavlan till höger är av Jönköpingsmålaren Alfred Bergström.